

Forume – apie kalbos aktualijas

Šiaulių miesto savivaldybė kartu su Lietuvių kalbos draugijos Šiaulių skyriumi, rengdamiesi valstybinės lietuvių kalbos statuso atkūrimo 30-mečiui, šių metų pradžioje Savivaldybės interneto svetainės forume pakvietė diskutuoti apie lietuvių kalbos aktualijas. Buvo daug nerimo ir abejonių, ar ši tema internautams bus įdomi. Tačiau rezultatai maloniai nudžiugino: į pateiktus keturis klausimus sulaukta 122 atsakymų. Tai buvo ne formalūs atsakymai „pritariu“, „nepritariu“, bet įdomios, argumentuotos nuomonės.

Labai ačiū visiems, radusiems lako ir panorusiems viešai pasidalyti savo mintimis.

Kodėl kilo mintis inicijuoti šią apklausą?

Pirmiausia, dėl pakeistų ir planuojamų pakeisti kai kurias lietuvių kalbos sritis reglamentuojančių teisės aktų visuomenei iškilo nemažai klausimų. Įvairias nuomones apie lietuvių kalbos padėtį, jos perspektyvas reiškia politikai, kalbos specialistai, žurnalistai, o kalbos vartotojų balso nesigirdi.

Antra, buvo įdomu patyrinėti, ką visuomenė žino apie lietuvių kalbos politiką, valstybinės kalbos teisinę sistemą, lietuvių kalbos norminimo ir priežiūros institucijas.

Trečia, buvo tikimasi paskatinti kalbos vartotojus apskritai pamąstyti apie kalbą, suabejoti kai kuriais politikų sprendimais, pasidomėti prieštariniais kalbos specialistų požiūriais, paieškoti atsakymų į iškeltus klausimus ir išdėstyti savo nuomonę.

Klausimą, **ar (ne)pritariate nuomonei, kad lietuviškas įmonės pavadinimas trukdo verslui**, išprovokavo žinia, kad 2017 m. rudenį Vyriausybė pritarė Ūkio ministerijos parengtiems Valstybinės kalbos įstatymo ir Civilinio kodekso pakeitimams, kurie leistų juridinių asmenų pavadinimus sudaryti užsienio kalba lotyniškais rašmenimis, jeigu tam pritarėtų Seimas. Anot Ūkio ministerijos atstovų, lietuvių kalba sudaryti juridinių asmenų pavadinimai yra sunkiau suprantami, neatpažįstami užsienyje, kliudo verslo plėtrai kitose šalyse.

Be to, nuo 2020 m. pradėsiančiuose galioti Juridinių asmenų registro nuostatuose nebeliko šiuo metu galiojančio reikalavimo Registrų centre registruojamus pavadinimus derinti su Valstybine lietuvių kalbos komisija. Pavyzdžiui, VLKK per mėnesį patikrina vidutiniškai apie 1750 pavadinimų ir vidutiniškai apie 12 proc. pavadinimų atmets dėl to, kad jie nelietuviški. Kitaip tariant, kiekvieną mėnesį vidutiniškai apie 210 užsienietišku pavadinimų neįsileidžiama į viešuosius užrašus, reklamos tekstus, žiniasklaidos priemonių kalbą.

Todėl buvo įdomu sužinoti, ką apie įmonių pavadinimus mano internautai. Sulaukėme 44 atsakymų.

10 apklausos dalyvių pritarė nuostatai, kad lietuviškas įmonės pavadinimas trukdo verslui, daugelis jų teigė, kad lietuviški pavadinimai netinka toms įmonėms, kurios planuoja plėsti verslą užsienyje.

„Lietuviškas pavadinimas būtų sunkiai įsimenamas, o ir ištartį jį būtų nelengva“, – samprotavo forumo dalyviai.

Taip pat tvirtinta, kad lietuviškas įmonės pavadinimas „tinka tik mažai parduotuvelei Lietuvoje“. „Turėdama anglišką pavadinimą įmonė atrodo profesionaliau, rimčiau“, – rašo forumo dalyvis.

Keturi forumo dalyviai nebuvo tokie kategoriški. „Įmonės pavadinimas tikrai netrukdo verslui, jei jis vystomas tik Lietuvoje“, – mano jie. Tačiau verslininkų, norinčių plėtoti savo verslą ir Europoje, įmonėms pavadinti jie siūlo geriau rinktis tarptautinį žodį.

30 apklausos dalyvių nepritarė minčiai, kad lietuviškas įmonės pavadinimas trukdo verslui. Kaip pavyzdys buvo pateikti kinų įmonių pavadinimai, kurių, anot vieno dalyvio, net nesugebame perskaityti, bet tos įmonės veiklą vykdo gana sklandžiai.

Daugelis apklausos dalyvių manė, kad „galima būtų rasti pakankamai trumpų lietuviškų žodžių, kuriuos pavyktų įsiminti ir užsieniečiams“, kad lietuviški pavadinimai savo išskirtinumu galėtų konkuruoti ir su užsieniečių įmonėmis.

Taip pat buvo pareikšta mintis, kad galbūt „verslininkams tiesiog trūksta fantazijos sugalvoti ką nors lietuviško“.

Vienas apklausos dalyvis piktinosi: „Nesąmonė, kai maža parduotuvikė kaime pasivadina anglišku pavadinimu, manau, tai iš nevisavertiškumo jausmo, dėl kvailo noro atseit pasirodyti kietai. O atrodo apgailėtina!“

Kito atsakymo autorius nerimavo, kad Lietuva be savo kalbos greitai dings iš žemėlapių, o įmonių pavadinimai kitomis kalbomis yra Lietuvos žlugdymo pradžia. Šio asmens nuomone, „Lietuvoje visi užrašai turi būti lietuviški, bet, gerbiant kitų tautų verslininkus, šalia gali būti vartojama ir kita kalba“.

Dar vieno apklausos dalyvio manymu, lietuviškus pavadinimus sunku suprasti į Lietuvą atvykstantiems turistams, todėl jis siūlė šią problemą spręsti „išlaikant lietuviškus įmonių ir įstaigų pavadinimus, net skatinant juos kurti, bet pažymint tam tikras veiklos sritis sutartiniais ženklais, pvz., kavines vienu ženklu, pramogų parkus kitu ir panašiai.“

Daugelio į šį klausimą atsakiusiųjų požiūrį apibūdina tokia vieno dalyvio citata: „Tik kompleksuoti menkystos galvoja, kad lietuviškas pavadinimas gali trukdyti verslą plėtoti užsienyje. Ar *Nokia*, *Samsung*, *Sony*, *Nikon*, *Leica* rūpinosi, kad kas suprastų gaminamo produkto pavadinimą? Svarbu buvo pasiūlyti aukščiausios kokybės produktą, kuris visiems reikalingas! Jei lietuviškos kojines bus aukščiausios kokybės, tai nors „Kopa“ tas kojines

pavadink, jas pirkis ir dar norės. O jei šlamštą pagaminsit, nors angliškai, nors prancūziškai, nors itališkai vadinkit ir auksu užrašykit, nepirks ir nepasiges niekas tos prekės.“

Taigi, trys ketvirtadaliai apklausos dalyvių mano, kad lietuviškas įmonės pavadinimas netrukdo verslo sėkmei.

Nors pastaraisiais metais diegiant lietuvių kalbą į informacines technologijas padaryta reikšminga pažanga, ji nėra pakankama. Neretai tvirtinama, kad anglų kalba kompiuteriuose ne trukdo, o atvirkščiai, palengvina darbą. Todėl bendrovės „Microsoft“ tarptautinės strategijos direktoriaus Deivido Bruksio (David Brooks) mintimi, kad „kalba, kuri neįsitvirtins šiame elektroniniame pasaulyje, išnyks“, buvo siekiama paskatinti internautus diskutuoti apie tai, **ar reikia lietuvininti kompiuterių programas, ar lietuvių kalbos plėtra informacinėse technologijose užtikrins lietuvių kalbos išlikimą.**

Nuomonę šiuo klausimu pareiškė 37 apklausos dalyviai. 16 iš jų pritarė Deivido Bruksio minčiai. Apklausos dalyviai manė, kad valstybė turėtų labiau investuoti į lietuvių kalbą, skatinti interneto portalų lietuvių kalba kūrimą, nes, „bėgant laikui, lietuvių kalbos padėtis elektroninėje erdvėje vis blogės ir [kalba] sparčiai judės link išnykimo ribos“. Atsakiusius asmenis jaudina tai, kad lietuvių kalba yra gana silpna virtualiojoje aplinkoje, o daug jaunimo pirmenybę teikia svetimai kalbai. Pareikšta nuomonė, kad „programų lietuvinimas būtų didelis žingsnis į priekį siekiant užsitikrinti vietą elektroniniame pasaulyje“.

Apklausos dalyvius jaudina ir tai, kad ne tik virtualiojoje erdvėje, bet ir bendraujant tarpusavyje lietuvių kalba užleidžia vietą anglų kalbai.

4 apklausos dalyviai abejojo, o 17 buvo įsitikinę, kad lietuvių kalbai pavojus negresia net ir tuo atveju, jei ji virtualiajame pasaulyje neįsitvirtins, nes Lietuvos gyventojai lietuvių kalbą vartoja kasdien ir įvairiose gyvenimo srityse.

„Kalba yra reikalingesnė gyvam žmonių bendravimui nei elektroniniame pasaulyje, tad, kol bus žmonių, kurie ta kalba kalbės ir ją puoselės, tol ir pati kalba bus gyva“, – rašoma viename atsakyme.

Kai kurių dalyvių nuomone, „lietuviški komandų ir meniu vertimai – didelė problema. Labai dažnai jie dirbtiniai ir ilgi, o tai nėra patogus.“

Kiti pritaria, kad programų lietuvinimas padėtų dirbti kompiuteriu tiems žmonėms, kurie nesupranta užsienio kalbos, bet mano, kad net „jei valstybė ir neskirtų tam daugiau dėmesio bei lėšų, lietuvių kalba tikrai neišnyktų, o tie, kurie turi dirbti su technologijomis, kaip visada sugebėjo prisitaikyti, taip ir toliau sugebės.“

Taip pat buvo klausiama, **ar rašant SMS žinutes, komentarus interneto forumuose, portaluose, pokalbių svetainėse ir pan., galima nevertoti lietuviškų raidžių.**

Šiuo klausimu nuomonę pareiškė 37 asmenys. Iš jų 4 lietuviškų raidžių nevertojimą pateisino ne tik trumposiose žinutėse, bet ir interneto forumuose, pokalbių svetainėse. 3 žmonės manė, kad tai leistina tik trumposiose žinutėse, nes jomis bendraujama neoficialiai, dažniausiai su artimais, gerai pažįstamais žmonėmis, o viešojoje erdvėje reikia rašyti taisyklingai.

Šie apklausos dalyviai teigė, kad bendravimas nevertojant lietuviškų raidžių yra lengvesnis ir paprastesnis, „ypač kai kažkur skubi ir tų lietuviškų raidžių ieškoti tingisi“.

Vienas žmogus rašė galįs lietuviškas raides vartoti trumposiose žinutėse nebent tuomet, jei būtų galimybė jas rinkti tokiu pat greičiu kaip ir kitas raides.

Kitas asmuo teigė, kad rašyti galima ir be lietuviškos abėcėlės raidžių, bet reikia paisyti kalbos taisyklių, neišdaryti lietuviškų žodžių, nes, anot jo, tai jau pasityčiojimas iš lietuvių kalbos.

30 atsakiusiųjų manė, kad SMS žinutėse, interneto komentaruose, pokalbių svetainėse ir panašiose erdvėse lietuviškas raides vartoti reikia. Vienas dalyvis prisipažino: „Nors aš rašau žinutes greitai ir tingiu dėti kablelius, bet tokias žinutes siunčiu tik tiems žmonėms, kurie tikrai žino, kad aš moku rašyti, ir kurie yra raštingi patys, t. y. gali daryti klaidų, kai jos sąmoningos. Bet tokių žinučių nerašau tiems, kurių lietuvių kalba prasta, nes tada dar labiau juos klaidinčiau.“

Keletas apklausos dalyvių tvirtino, kad jie stengiasi vartoti lietuviškas raides ir jiems patiems „malonu gauti žinutę be klaidų, suprantamai ir aiškiai parašytą“.

Vienas asmuo rašė, kad anksčiau nevertodavęs lietuviškų raidžių, tačiau pastebėjo, kad taip pakenkė pats sau, nes pablogėjo raštingumas.

Ne viename atsakyme pastebima, kad rašymas nelietuviškais rašmenimis praranda populiarumą ir vis daugiau žmonių pradeda vartoti lietuviškas raides, tačiau pripažįstama, kad „ne visi moka taisyklingai suregzti sakinį, reikiamoje vietoje padėti kablelį“. Daroma išvada, kad „tam įtakos gali turėti internete matomas pavyzdys“.

„Jeigu mes patys nerašysime lietuviškomis raidėmis, tai kas rašys?“ – klausia vienas apklausos dalyvis.

„Ar atsiras norinčių bendrauti su manimi, jei viešai skelbiu komentarus, kuriuose pasirodau kaip tikra beraštė?“ – abejoja kita dalyvė.

Ne vienas apklausos dalyvis taisyklingai parašytą tekstą sieja su žmogaus išsilavinimu ir raštingumu, piktinasi tekstais be lietuviškų raidžių, su klaidomis, įterpiamais svetimų kalbų žodžiais, frazėmis, mano, kad tai parodo lietuvių nepagarbą savo gimtajai kalbai.

Tai, kad 30 (daugiau nei trys ketvirtadaliai) apklausos dalyvių pritarė nuomonei, jog lietuviškų rašmenų nevertojimas internete ir SMS žinutėse skurdina kalbą ir ugdo įprotį

nevertoti lietuviškų raidžių ir kitokiuose tekstuose, nuteikia optimistiškai: gal įprotis „švepluoti“ elektroninėje erdvėje taps nebemadingas?

Ketvirtasis klausimas: **„Kokią įtaką lietuvių kalbos vartojimui ir raidai, jūsų nuomone, turėjo 1988 metais gražintas valstybinės kalbos statusas?“** – pasirinktas neatsitiktinai. Ir ne tik todėl, kad minime valstybinės kalbos statuso atkūrimo 30-metį. Bendraujant su visuomene, žiniasklaida, politikais, susiformavo nuomonė, kad apie valstybinės kalbos norminimo ir priežiūros sistemą, institucijas, teisės aktus, reglamentuojančius valstybinės kalbos vartojimą ir taisyklingumą, apie kalbos politikos kryptis žinoma labai mažai arba visai nežinoma, nors per 30 valstybinės kalbos gyvavimo metų padaryta tikrai labai daug.

Perskaičius apklausos dalyvių samprotavimus minėtais klausimais, ši nuomonė dar labiau sustiprėjo. Parašyti apie tai panoro tik 4 asmenys, o ir šie atsakymai buvo gana paviršutiniški, neužsiminta apie konkrečias institucijas ir jų veiklos rezultatus ar trūkumus. Manau, kad tai tikrai ne visuomenės problema. Matyt, dirbant svarbius, reikšmingus valstybinės kalbos statusą įteisinančius darbus, buvo skirta per mažai dėmesio jiems viešinti, nepakankamai kalbėta apie tai, kas sukurta, pritrūko noro ar sugebėjimo pasidžiaugti šiuose procesuose dalyvavusių žmonių veiklos rezultatais.

Nors iš apklausos dalyvių atsakymų negalima spręsti apie visų Lietuvos žmonių požiūrį į iškeltas problemas, tačiau galima daryti tam tikrų prielaidų, kurios būtų svarbios numatant lietuvių kalbos vystymo perspektyvas ir siekiant kelti lietuvių kalbos prestižą.

Liūdna ar neramu būtų dėl forume pateiktų nuomonių, reikia suvokti, kad viskas šiame pasaulyje keičiasi. Todėl būtina realiai įvertinti padėtį: girdėti visuomenės nuomonę, suprasti jaunosios kartos siekius, surasti lietuvių kalbai vietą šiame pasaulyje ir, neišbarstant to, kas sukurta, eiti pirmyn, nes, anot VLKK pirmininko Audrio Antanaičio, jei sustoji vietoje, yra grėsmė, kad toje vietoje ir pasiliksi.

O apklausoje pareikštos nuomonės apibendrinti labiausiai tiktų šis vienos dalyvės atsakymas: „Reikia toliau eiti tuo keliu, kuriuo einame, nenuleisti rankų ir nepaisyti visokių tinginių beraščių, kurie tingi mokytis, todėl reikia, kad lietuvių kalba yra blogis. Dar reikia taip tie, kurie nori save „papiarinti“. O kalbos puoselėtojai turėtų būti kalbos patriotai ir daryti visus įmanomus darbus. Žinoma, nereikia persistengti, nereikia tapti kalbos davatkomis.“

Aušrinė Rinkevičienė